

GENERELLT UTEMILJÖPROGRAM FÖRSKOLA SKOLA

NACKA KOMMUN

Upprättad: 2021-01-18

Upprättad av: Suzanne Lagerqvist

Rev nr	Datum	Beskrivning	Utförd av	Godkänd av
1.0	x	X	x	x

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 2 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Inledning/ Sammanfattning

Det generella utemiljöprogrammet för förskola skola ska ses som ett hjälpmedel och underlag för utemiljön vid ny- och tillbyggnad av förskolor och skolor i Nacka kommun. Det ska även fungera som underlag i tidiga stadsplaneringsskedet.

Programmet har upprättats av enheten för fastighetsförvaltning, Valfärd skola och enheten för bygg och anläggning. Utvecklingsarbete har även skett med samverkansgruppen för hållbara utemiljöer. Referenspersoner har varit medarbetare från utbildningsenheten, trafikenheten, miljöenheten, enheten för drift och offentlig utemiljö, samt Nacka vatten och avfall.

Utemiljöprogrammet innehåller krav på funktioner, ytor och samband som är graderade i **ska-** och **bör** krav samt rekommendationer och som används vid planering och projektering av förskolor och skolor. Enheten för fastighetsförvaltning har huvudansvaret för dokumentets vidareutveckling.

Projektgrupp:

Suzanne Lagerqvist	Enheten för fastighetsförvaltning (projektledare)
Ann Sundman Brott	Valfärd skola (utbildningsstrateg)
Magnus Petersson	Enheten för bygg och anläggning (projektledare)

Samverkansgrupp för hållbara utemiljöer:

Ann Sundman Brott	Valfärd skola (utbildningsstrateg)
Suzanne Lagerqvist	Enheten för fastighetsförvaltning (projektledare)
Martin Boson	Valfärd skola (förskollärare)
Petter Åkerblom	Universitetslektor, AgrD Landskapsarkitektur, SLU
Emma Martinelle	Nacka Vatten Avfall
Carina Andresen	Miljöenheten

Referenspersoner:

Anders Johansson	Projektförvaltare, enheten för fastighetsförvaltning
Karin Bergsman	Fastighetsstrateg, Valfärd skola
Jan Berg	Lokalstrateg, Kultur och Fritidsenheten
Jerker Linnerborg	Projektledare, enheten för Bygg och anläggning
Renée Klarberg	Gruppchef, planenheten
Kristina Petterqvist	Enhetschef enheten för drift och offentlig utemiljö
Pia Helgödt	Landskapsingenjör enheten för bygg och anläggning
Mariana Becker	Förvaltare förvaltning utemiljö
Helena Jeppsson	Strategisk landskapsarkitekt planenheten

Styrgrupp:

Kersti Hedqvist	Enheten för fastighetsförvaltning (enhetschef)
Per Hallsten	Gruppchef lokalförsörjning
Åsa Lundmark	Enheten för bygg och anläggning (biträdande enhetschef)
Kristina Heuman	Utbildningsenheten (controller)

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 3 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Innehållsförteckning

1	Bakgrund/ Uppdrag/ Syfte.....	4
2	Barnkonventionen/ Barnkonsekvensanalyser	4
3	Styrdokument för utemiljö i skola och förskola	5
4	Friytor	6
5	Funktionskrav utemiljö.....	8
6	Zoner	10
7	Miljö/Hållbarhet.....	12
8	Gestaltning.....	12
9	Tillgänglighet.....	13
10	Trafik.....	13
11	Avfall.....	17

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 4 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

I Bakgrund/ Uppdrag/ Syfte

Bakgrund

Nacka har tagit fram Generellt lokalprogram skola och rumsfunktionsprogram RFP för förskola och skola mellan 2014 och 2018. Uppdatering av dokumenten påbörjades sommaren 2020.

Välfärd skola startade 2017 tillsammans med förvaltningsenheten ett samarbetsprojekt med medel från Tankesmedjan Movium vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och medforskare Petter Åkerblom, SLU, för att undersöka förutsättningarna att skapa en stödorganisation och ta fram ett vägledningsdokument för planering, utformning och förvaltning av utemiljöer för barn och unga. Samarbetsprojektet startade upp med en inventering av giftiga ämnen på samtliga förskolegårdar tillsammans med WSP. Två pilotförskolor valdes ut och rustades upp. Under 2019 arbetade Välfärd skola vidare med vägledningsarbete för hållbara utemiljöer i förskolan.

Under detta arbete startade en idé en lyfta ut kapitlet Utemiljö till ett fristående Generellt Utemiljöprogram.

Uppdrag:

Januari 2020 gav Kersti Hedqvist i uppdrag till Suzanne Lagerqvist att ta fram ett generellt utemiljöprogram tillsammans med Ann Sundman Brott och skapa en projektgrupp.

Syfte:

- Att skapa ändamålsenlig och hållbar utemiljöförvaltning i skolor och förskolor i kommunen.
- Ekonomiskt hållbart över tid.

2 Barnkonventionen/ Barnkonsekvensanalys

Barnkonventionen: Blev lag i januari 2020.

Barnkonventionen för grundläggande mänskliga rättigheter.

Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten och innehåller fyra huvudprinciper; artiklarna 2, 3, 6 och 12.

Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde, ingen får diskrimineras.

Artikel 3 anger att det är barnets bästa som ska styra alla beslut om barnet.

Artikel 4 Barnkonventionens dignitet i samhällsutvecklingen förtydligas genom artikel 4 som slår fast statens skyldighet att till det yttersta av sina resurser tillgodose barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter.

Artikel 6 slår fast alla barns rätt till överlevnad, liv och utveckling.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 5 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Artikel 12 handlar om barns och ungas rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem. Barn och unga har stor kunskap om platserna där de brukar vistas och vet vad det är som gör att dessa platser fungerar.

Artikel 23 berör barn med funktionsnedsättning och rätten att aktivt kunna delta i samhället för att främja självförtroende och kunna leva ett fullvärdigt liv.

Artikel 31 handlar om barnets rätt till lek, vila, fritid samt att delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Barnkonsekvensanalys:

Vid investeringsbeslut redovisas alltid i tjänsteskrivelsen hur barnkonsekvens har beaktats i projektet.

3 Styrdokument för utemiljö i skola och förskola

De styrdokument som reglerar verksamheten i förskola och skola är framför allt skollagen och läroplanerna. I skollagen betonas att det ska finnas en ”god miljö” och i läroplanen framgår att det ska vara en ”god utemiljö”. Dessa begrepp definieras inte vidare, utan det är upp till kommunen att tydliggöra dess innebörd.

Styrdokumentens utgångspunkt är att barn och elever ska ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt som individer och samhällsmedborgare. Det ställs därigenom krav på att hänsyn ska tas till barns och elevers olika behov, att barn och elever ska ges stöd och stimulans och att skillnader i förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska uppvägas.

Skollagen säger att alla som arbetar kring barnet/eleven ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling (SL1 kap 5§). Konsekvensen är att förskolor och skolor måste vara flexibla och anpassningsbara lärmiljöer som främjar trygghet och social gemenskap.

Övriga styrdokument som finns för kommunens planering av skolans och förskolans fysiska utemiljö är:

- 1. Detta dokument Generellt Utemiljöprogram**
- 2. Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet**
- 3. Valfärds skolas visionsarbete, Framtidens lärmiljöer**

Med utgångspunkt i Nacka kommuns vision ”Öppenhet och mångfald” har Valfärd skola listat och motiverat fyra ledord som centrala vid kommande byggnationer av kommunala förskolor och skolor i Nacka kommun. Dessa ledord ska ses som riktlinjer och vägledning i möten med olika kommunala enheter, arkitekter och andra inblandade aktörer och syftar till att säkerställa att framtida kommunala förskolor och skolor blir optimala för lärande och kunskapsutveckling.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 6 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

4. Hållbara utemiljöer i förskolan

Vägledningsdokumentet Hållbara utemiljöer är resultatet av ett treårigt forskningsprojekt vid Valfärd skola i samarbete med Tankesmedjan Movium och SLU. Dokumentet ska vara ett stöd för skolledare och pedagoger och beskriver hur man kan skapa likvärdiga och hållbara utemiljöer på förskolegårdar med olika exempel, förslag på process och checklistor för inventering. Dokumentet har arbetats fram i samarbete med samverkansgruppen för hållbara utemiljöer.

4 Friytor

Definition friyta:

Begreppet omfattar den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse. En friyta är ytan som går att leka på och som är tillgänglig för barnen i huvudsak under skoltid men även i viss mån på fritiden. Förrådsbyggnader, bil- och cykelparkering samt ytor för lastning och lossning är otillgängliga för barnen och ingår därmed inte i friytan för lek och utevistelse.

Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet började gälla från och med den 1 mars 2015.

Boverkets allmänna råd innehåller generella rekommendationer om tillämpningen av 8 kap 9 paragrafen andra stycket, 10 och 11 paragrafen PBL och anger hur man kan eller bör göra för att uppfylla kraven.

"Friytan ska vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierad terräng- och vegetationsförhållanden. Kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet. Friytan bör placeras i direkt anslutning till byggnaden så att eleverna självständigt kan ta sig mellan byggnad och friyta."

Boverkets allmänna råd anger inga ytkrav men för att få fram ett lämpligt mått på skol- och förskolegårdar kan stöd sökas i forskning och erfarenhet från skol- och förskoleverksamheter. *Se sammanfattning Boverket av Movium.*

För att gården ska vara lämplig för lek- och utevistelse ska den enligt forskningen vara rymlig, kuperad, med en mix av vegetation, öppna ytor och lekredskap. En övervägning måste också göras om skolgården ska innehålla fotbollsplan och idrottsplats. I vissa fall tillgodoses dessa behov på angränsande parkmark eller idrottsplats. Om så inte är fallet tillkommer idrottsytor utöver angiven friyta/elev.

Plan- och bygglagen anger att om det inte finns tillräckliga utrymmen för att anordna både parkering och friyta skall i första hand friyta anordnas.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 7 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Paviljonger

Eftersom friytan är viktig för skolor och förskolor kan det vara rimligt att ställa samma krav även vid paviljonger med tidsbegränsade bygglov. Tidsbegränsade bygglov för skol- och förskoleverksamheter bör vara en kortvarig lösning.

Sammanfattning

- ska vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierad terräng- och vegetationsförhållanden.
- ska ha goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet.
- ska placeras i direkt anslutning till byggnaden så att barnen självständigt kan ta sig mellan.

Nyckeltal Utomhusmiljö:

Yngre barn kräver större ytor utomhus än större barn. I Nacka kommun är det olika förutsättningar beroende på var i kommunen skolans läge är. Utomhusmiljöernas storlek kan variera om läget är i en förtätad stadsdel, nytt bostadsområde. Ligger skolan nära ett grönområde/ park eller fotbollsplaner så kan grönytan tillgodoräknas som en kompletterande lektyta.

Vid bedömning av friyta beaktas säkerhet, att den är tillgänglig för skolan/förskolans verksamhet och att friytorna som helhet uppfyller de krav på variation och funktion som ställs. En bollplan bör inte räknas som friyta för förskolebarn med hänsyn till förskoleverksamheten och säkerhetsskäl. Bollplanen uppfyller kravet på friyta för F-6 elever under förutsättning att den inte dominerar den totala tillgängliga ytan för lek och umgänge, samt att den är fritt tillgänglig för skolan för lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet under skoltid, kl 8 -16. Utemiljöer för dessa åldersgrupper ska ha god funktion, hög kvalitet och vara indelad i zoner utifrån aktivitet, upplevelse och variation. En bollplan, bör aldrig omfatta mer än 25% av en skolas totala friyta.

För utemiljöer vid skolor och förskolor i Nacka kommun gäller följande nyckeltal:

- Förskolas utemiljö bör minst vara 20 kvm per inskrivet barn*
- F-3 elevers utemiljö bör minst vara 20 kvm per inskriven elev
- 4-6 elevers utemiljö bör minst vara 20 kvm per inskriven elev
- 7-9 elevers och gymnasieelevers utemiljö bör minst vara 10 kvm per inskriven elev

*Utbildningsenheten: I arbetet med centrala Nacka ska vi utgå från nyckeltal gårdsyta som är ca 10 kvm/ barn med närhet/ tillgång till park (ca 300-350m avstånd) som ska fungera för förskolebarn och det slitage som blir.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 8 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

5 Funktionskrav utemiljö

Sambandskrav och orientering

Ett bra samspel mellan utemiljön och lokalerna inomhus underlättar för barn och pedagoger att nyttja hela skolmiljön. Utgångar till gården kan finnas från såväl kapprum, som från verksamhetsutrymmen. Utblick över grönska från rummen påverkar barns och pedagogers återhämtning inomhus, men också möjligheten att studera naturen inifrån rummen. Uppvuxen vegetation kan även dämpa solinstrålningen genom att fönsterrutorna skärmas av.

Byggnadens orientering, lekytornas placering och mängden vegetation på gården är redskap för att skapa sol- och skuggförhållanden.

Redan vid entrén till gården skapas platsens identitet. En skylt med skolans namn signalerar ett välkomnande och en stolthet. För barn med funktionsnedsättning är entrén till förskolan eller skolan extra viktig för att hitta och känna igen platsen.

Små byggnader på gården kan hjälpa till med rumsbildningen men även skärma av mot trafik och angöringsytor. Gårdsnära förråd ska planeras i byggnaden, antingen inbyggda för åtkomst utifrån eller finnas i entréutrymmena.

Sambandet mellan skolbyggnaden och den närliggande utemiljön är mycket viktig. Inga staket ska sättas upp mellan de olika zonerna utan det sker genom en flytande gräns.

Natur och fysisk aktivitet

Skolan och förskolans utemiljö är en central del av vardagen för de flesta barn. Dessa miljöer måste främja barn och ungas utveckling, det måste finnas plats för lek, sport och vilda aktiviteter, men även för samtal, enskildhet, sinnliga upplevelser och stillhet. När leken flyttar ut ökar den fysiska aktiviteten. I naturen utvecklas barn mer än om de bara leker på lekytor utan vegetation. Barn rör sig också mer om de får leka där det finns träd och buskar och där marken är kuperad. Effekterna av en utemiljö med inslag av natur, syns även i goda studieresultat.

Miljö och hälsoaspekter

Byggnaden och utemiljön ska kunna demonstreras som en "miljöanpassad skola/förskola". Detaljer kan lyftas och användas som en del i pedagogiken, det kan vara varierande gröna tak, vindsnurror, elförbrukning på display, synlig dagvattenhantering källsortering med underjordsbehållare, solceller mm.

Miljö- och hälsoaspekter ska alltid undersökas och dokumenteras för den valda platsen. Arbetsmiljölagen ska beaktas och efterlevas.

I PBL 8 kap 9 paragrafen anger att då en obebyggd tomt ska bebyggas ska tomten ordnas så att naturförutsättningarna så långt som möjligt tas tillvara. Så få ingrepp som möjligt ska göras i naturmarken. Sprängning av berg, fällning av träd mm ska om möjligt undvikas.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 9 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Dagvattenhantering

Gården är en del av stadens grönstruktur och kan bidra med ekosystemtjänster som exempelvis öppen dagvattenhantering. En utredning om lokalt omhändertagande av dagvatten ska göras vid varje nybyggnadsprojekt. Lokalt omhändertagande av dagvatten ska om det är möjligt ordnas på ett sådant sätt så att det blir en tillgång i undervisningen, eleverna får förståelse för kretsloppet samtidigt som vattnet kan ge höga lekvärden samt vara estetiska tillgångar som ökar trivseln. Lösningen måste vara säker avseende drunkningsrisk.

Utomhuspedagogik

Gården ska ges goda förutsättningar för skolans och förskolans arbete med hållbar utveckling. Plats för odlingsmöjligheter på gården ska anordnas i pedagogiskt syfte. Det kan finnas en variation av växter för att gynna biologisk mångfald. Barnen ska vara delaktiga i planering och utveckling av gården. Det ska finnas förutsättningar till löst och flexibelt naturmaterial som kan användas i leken. Barn och ungas syn på vad som är en användbar och attraktiv miljö kan skilja sig från vuxnas syn på hur en välskött gård bör vara.

Komplementbyggnader, förvaring, förråd och skärmtak

Uteförråd/ komplementbyggnader ska tillskapas. Uteklassrum/ samlingsplats ska tillskapas, förses med skärmtak. Barnvagnsförråd/ förvaring ska tillskapas, förses med skärmtak. Plats för ”utevila” är projektspecifikt, förses med skärmtak.

Säkerhet/ Trygghet

Barns behov av fysiska utmaningar bör inte vara ett hinder för att skapa en säker miljö. Lekredskap ska uppfylla säkerhetskraven men det ska finnas en balans mellan en säker miljö och barns behov av risktagande för sin utveckling. Skolbyggnaden ska kunna avskärma skolgården för omgivande störningar och buller. Säkerställ parkerings- och hämta-lämna platser. Trafiken planeras med särskild omsorg om barnens säkerhet och hälsa. Säkra gång och cykelvägar ska finnas runt och i anslutning. Det är viktigt att parkeringsplatser för personal och föräldrars hämtning och lämning samt ytor för transporter och angöring, så långt som möjligt separeras från barnens färdväg till skolan och deras lekytor och skolgård. Barn är extra utsatta för kemikalier och dessa kan främst undvikas med genomtänkta materialval, enligt Nacka kommuns miljöenhets krav på giftfri förskola. För att barn och elever ska kunna vara ute och leka under hela dagen under hela året behövs god belysning på gården.

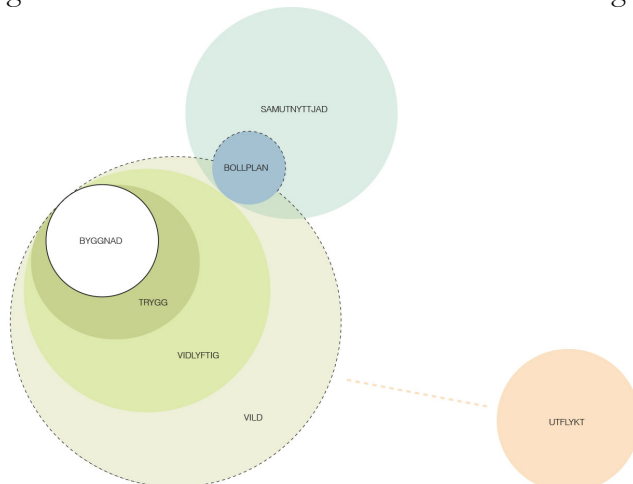
NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 10 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Sammanfattning:

- Tomten ska ordnas så att naturförutsättningarna så långt som möjligt tas tillvara och att så få ingrepp som möjligt görs i naturmarken.
- Sprängning av berg, fällning av träd mm bör undvikas.
- Gården ska ges goda förutsättningar för förskolan/skolans arbete med hållbar utveckling.
- Odlingsmöjligheter på gården kan anordnas i pedagogiskt syfte.
- Omhändertagande av dagvatten kan ordnas så att det blir en tillgång i lek och undervisning. Lösningen ska vara säker avseende drunkningsrisk.
- Uteförråd/ komplementbyggnader ska tillskapas.
- Uteklassrum/ samlingsplats ska tillskapas, förses med skärmtak.
- Barnvagnsförråd/ förvaring ska tillskapas, förses med skärmtak.
- Plats för ”utevila” är projektspecifikt, förses med skärmtak.
- Sophantering utvändigt ska tillskapas (ej uppvärmt utrymme).
- Lekredskap ska uppfylla säkerhetskraven men det ska finnas en balans mellan en säker miljö och barns behov av risktagande
- Byggnaden ska kunna avskärma gården för omgivande störningar.
- Kemikalier kan främst undvikas med genomtänkta materialval
- Solskydd och skugga bör finnas över större delen av gården, det bör helst vara i form av träd eller fasta solskydd.
- God belysning behövs för att barnen ska kunna vara ute och leka hela dagen under hela året

6 Zoner

Friytan ska delas in i olika zoner för lek, pedagogik och rekreation. Det bör på varje gård finnas tre zoner som barnen fritt kan röra sig mellan.

Skolgårdens zoner (Illustration Marge Arkitekter)

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 11 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Trygga zonen - Den småskaliga inre zonen

Barn behöver känna sig trygga närmast huset, vid entréer och uteplatser. Här finns ofta pedagogisk personal och tillsammans med inomhusmiljön är det en social trygghet, ett hemma. Lämpliga aktiviteter i den trygga zonen är småskaliga aktiviteter i mindre grupp samt aktiviteter som kräver vuxenstöd som odling, experiment och snickrande. Vattenutkastare, odlingsredskap, verktyg för skapande, uppsamlingstunnor för regnvatten, utomhusarbetsplatser och utesovplatser. Skärmtak förlänger utomhussäsongen och möjliggör samling och arbete utomhus även vid nederbörd. För de äldre barnen är attraktiva mötesplatser i utemiljön viktiga. Dessa får gärna ligga i närheten av klassrummet där chansen till utblick, skydd och rörelse kan kombineras. Bänkar och bord för pedagogik och rekreation, samling för halvklass (ca 15 elever) ska vara möjligt.

Vidlyftiga zonen - den storskaliga mellanzonen

Utanför den trygga zonen är ytan för rörelse och dynamik lämpliga. Med hjälp av rumssammanhang, vegetation, höjdskillnader och lekredskap som integreras i öppna och slutna ytor kan attraktiva lekområden med många möjligheter skapas. Samlingsplatser och iordningställda platser för undervisning kan finnas här, dessa kan fungera i pedagogiska situationer som platser för undervisning för att sedan vara platser för lek och samvaro på rasten. Denna zon bör planeras och utformas för att stötta lek med en vidlyftig karaktär. I en tillräckligt stor och varierad miljö får leken en vidlyftig karaktär där barnen leker med landskapet. Exempel på dynamiska aktiviteter är klättring, gymnastik, lekar i lekhus, sandlådelek, odling i större skala. Stora öppna ytor är viktiga för spring och för att verksamheten ska kunna ordna egna platskrävande aktiviteter som workshops samt för uppritade hagar, mönster för pedagogik och lek. Samlingsmöjligheter för mindre grupper, helklass och hela skolan bör finnas. Multiarenor, bollplaner och andra ytor för idrott och bollspel är viktiga kvaliteter för att främja fysisk aktivitet men de bör inte placeras i denna zon då storlek och karaktär kan bromsa lekflödet. De bör placeras i ytterkant av skolgården eller finnas i direkt anslutning till fastigheten.

Vilda zonen

Längst bort från byggnaden, eller i gårdens ytterkanter kan förutsättningar för lekområden ordnas där barn får skapa egna platser och vistas "långt bort" från byggnaden. Här bör det finnas bevarad naturmark och större sammanhängande naturliga vegetationsytor som erbjuder löst material för kojbygge och markering av egna platser och rum.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 12 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Yttre samnyttjad zon

Beroende på tomtens storlek kan den samutnyttjade zonen ligga på skolfastigheten eller i direkt anslutning till denna. Skol- och fritidsaktiviteter som kräver större ytor kan eventuellt även ske i ett närbeläget naturområde, i park eller på idrottsplats i närheten.

Vid varje skola ska det finnas en grus- eller konstgräsplan för fotboll och andra aktiviteter. Spontanidrott och ordnad föreningsaktivitet ska ha möjlighet att samutnyttja dessa delar. Gränsen mellan skoltomt och parkmark kan vara flytande. Multisportplan kan övervägas eller finnas som utflyktsmål.

7 Miljö/Hållbarhet

Nackas miljömål:

Nackas målsättning är att alla barn i Nacka har rätt till likvärdiga, utvecklande och hållbara utemiljöer.

För att uppnå detta har vi starka miljömål som till exempel Giftfri miljö. En del i miljömålet giftfri miljö handlar om giftfria förskolor. Alla förskolor ska vara giftfria år 2025. För att bedömas som giftfri ska en särskild checklista vara uppfylld. Två punkter i checklistan berör utemiljön på förskolor. En av punkterna (25) i checklistan innebär att förskolor ska byggas och renoveras med giftfritt material och godkänt enligt Sunda hus eller Byggvarubedömningen.

Den andra punkten (27) är att förskolor ska ha en stimulerande och giftfri utomhusmiljö. Det innebär att förskolan inte ska ha några bildäck, slipers, tjärasfalt eller tryckimpregnerat trä. Istället för tryckimpregnerat trä så ska olje-, värme eller kiselbehandlat trä användas alternativt kärnvirke eller en tåligare träsort. På förskolan ska gummiassfalt som innehåller återvunna bildäck undvikas. Material som gärna får användas på förskolegården är naturliga alternativ som gräs, grus, sand och bark.

8 Gestaltning

Tomtens naturvärden

Beskrivs av landskapsarkitekt.

Platsanalys, platsens identitet

Beskrivs av landskapsarkitekt.

Entréer och skol-resp förskolegården

Beskrivs av landskapsarkitekt.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 13 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

9 Tillgänglighet

Tillgänglighetskrav *ska* i tidigt skede beaktas både för skolans inommiljö samt utemiljö. Inför ansökan av bygglov *ska* ett tillgänglighetsutlåtande tas fram. *Se Bygg ikapp.*

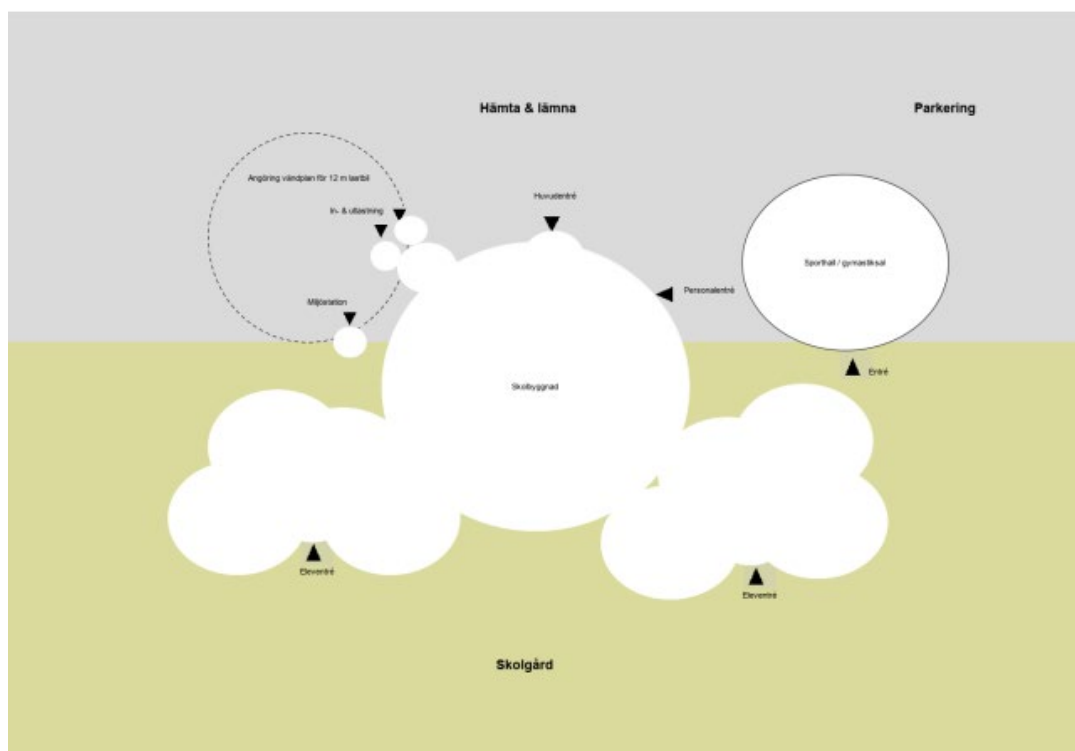
10 Trafik

Trafikutredning

En separat trafikutredning ska tas fram vid varje förstudie/ projekt och en trafiksamordnare kopplas på respektive skolprojekt. Sambandet mellan skolbyggnaden och den närliggande utemiljön är mycket viktig.

Skolbyggnaden ska kunna avskärma skolgården för omgivande störningar och buller.

Se illustrationsskiss nedan.

Funktionsdiagram skolgård (Illustration Nacka)

Nedanstående avsnitt ska behandlas i trafikutredningen.

Parkering

Det framtida behovet av antalet parkeringsplatser vid skolor är svårt att bedöma och skiljer sig från skola till skola. För många och för lättillgängliga parkeringsplatser riskerar uppmuntra bilåkande medan för få platser kan leda till en trafikosäker miljö runt skolan.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 14 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Avvägningar ska utgå ifrån att uppmuntra till att en ökad andel resor ska ske med kollektivtrafik samt till fots och med cykel. Därutöver är det viktigt att ta hänsyn till Nacka kommuns övergripande mål om effektiv markanvändning.

Vid planläggning respektive annan nyanläggning ska parkeringsbehovet i första hand lösas på egen fastighet.

- Personalparkering

Antal parkeringsplatser för personal ska utgå ifrån Nacka kommuns gällande parkeringstal. Se bild *Rekommenderade parkeringstal i Nacka kommun*.

Undervisning			
Zon	Förskola	Förskoleklass – årskurs 9	Gymnasieskola
	Antal bpl/personal	Antal bpl/personal	Antal bpl/personal
A	0,2	0,2	0,2
B	0,3	0,3	0,3
C	0,4	0,4	0,4

Zonindelning

För Nacka kommun föreslås en indelning i zoner definierade enligt följande:

A: Västra Sicklaön

B: God kollektivtrafikförsörjning utanför västra Sicklaön

< 20 min restid med kollektivtrafiken till Slussen eller Gullmarsplan

< 400 meter gångavstånd till hållplats med stombuss eller spårtrafik

C: Övrigt

Om annat parkeringstal än det rekommenderade önskas, ska det motiveras i trafikutredning och framgå i samband med investeringsbeslut.

- Parkering för funktionsnedsatta

Parkering för funktionsnedsatta ska anordnas nära (max 25 meter) en tillgänglig entré till skolan eller förskolan.

- Korttidsparkering för hämtning och lämning

I trafikutredningen ska behovet av antalet parkeringsplatser för hämta och lämna utredas och motiveras. Viktiga förutsättningar att ta hänsyn till är ålder på skolbarnen (förskola och lågstadiet ställer större krav på att följa med barnen in till skillnad från mellan- och högstadie där barn förväntas att i en högre utsträckning gå eller cykla

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 15 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

själva till skolan), skolans läge i kommunen bland annat med hänsyn till närhet till kollektivtrafik, säkra skolvägar samt skolans upptagningsområde.

Om det är en befintlig skola som ska byggas om kan en enkel resvaneundersökning göras där barnen under en veckas tid får ange hur de tar sig till skolan. Det finns även årliga resvaneundersökningar som görs av Nacka kommun och som många av Nackas skolor har deltagit i. Detta kan stämmas av med representant från trafikenheten.

- Cykelparkering

För att uppmuntra att fler barn går och cyklar till skolan är det viktigt att tillskapa tillräckligt med cykelparkeringar som är placerade nära entréerna. Samtliga cykelparkeringar **ska** vara ramlåsbara. Parkeringstal för cykelparkeringar finns i bild *Rekommenderade parkeringstal i Nacka kommun* och anger lägsta antal cykelparkeringar som bör tillskapas.

Kategori	Parkeringstal
Bostad (cpl/lgh)	2
Studentbostad (cpl/lgh)	1,25
Kontor (cpl/1 000 kvm BTA)	20
Industri (cpl/1 000 kvm BTA)	10
Handel (cpl/1 000 kvm BTA)	30
Externhandel (cpl/1 000 kvm BTA)	10
Förskola (cpl/elev)	0,4*
Årskurs F-3(cpl/elev)	0,5*
Årskurs 4-9 (cpl/elev)	0,7*
Gymnasium, högskola (cpl/elev)	0,8*
Övrigt (exempelvis: vård, idrott, kultur, samlingslokaler) (cpl/besökare)	0,3
Kollektivtrafik hållplats (cpl/100 påstigande)	15
Nuvarande rekommendationer	
Saknas	

*Inkluderar cykelparkering för personal

Det är även viktigt att anlägga cykelparkeringar som passar till exempel lådcyklar och andra bredare cykeltyper. Vid behov bör det även finnas vissa platser avsedda för mopedparkering.

Leveranser

Det viktigaste vid val av placering och utformning av plats för leveranser är att den avskiljs från barns naturliga skolvägar och deras skolgård. Lösningar där backrörelser krävs ska undvikas av säkerhetsskäl och arbetsmiljökrav. I undantagsfall kan backrörelser accepteras om det av platsbrist inte går att få till annan lösning och staket används för att separera utrymmet från där barn vistas.

I tät stadsmiljö kan enda möjliga lösningen ibland vara att leveranser sker från gatan. I sådana fall är det viktigt att se till att det finns plats för leveransvagnar inom

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 16 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

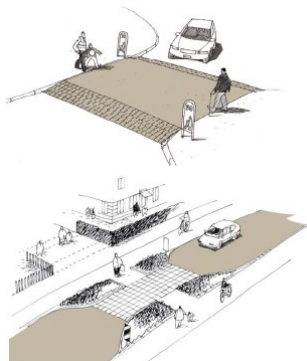
fastigheten för att inte riskera att gång/cykelvägar blockeras. Att ha angöring från gatan ställer högre krav på driften för att kunna garantera en trafiksäker och god arbetsmiljö.

Utredda och valda lösningar ska redovisas med körspår för 10 respektive 12 metersfordon. Där inget annat anges gäller följande. En **sopbil** kallas typfordon Los (10-metersbil), **Varuleveransbilar** kallas LBn (12-metersbil)

Platsen för leveranser ska vara i nära anslutning till skolans kök. Se även kapitel 11, avfallshantering. Funktion och storlek på skolans kök spelar in vid val av utformning vid själva avlastningen av leveranser (ex lastkaj).

Trafiksäkerhet och trygghet

För att kunna skapa en så trafiksäker miljö som möjligt i anslutning till skolan är det viktigt att gång- och cykelvägar till skolan placeras avskilt från platser för angöring. Där barn måste korsa vägar för att nå skolan kan trafiksäkerhetshöjande åtgärder föreslås som till exempel upphöjda övergångsställen och avsmalningar.

Figur från *Åtgärds katalogen för säker trafik i tätort, SKL*.

För miljön runt skolan ska upplevas så trygg och säker som möjligt är det viktigt att se till att utformningen kring skolan präglas av god sikt och är väl upplyst.

Tillkommande trafik kring och i närheten av skolan

- För att ge en uppfattning om hur närområdet eventuellt kan påverkas av den ny- eller ombyggda skolan ska förväntad framtida trafikallsträng beskrivas. Det kan även finnas behov av att undersöka kapaciteten i närliggande korsningar. Andra behov av åtgärder såväl för bil- som gång- och cykeltrafik som ligger utanför det aktuella området kan också belysas.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 17 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

II Avfall

Vid ny- eller ombyggnation ska fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare, enligt kommunens avfallsföreskrifter, anordna insamling för både matavfall och restavfall exempelvis via kärl eller bottentömmande behållare. Val av system ska grundas på antal barn och uppkomna avfallsvolymer. Avfallsutrymmet eller behållare *ska* dimensioneras för hämtning högst en gång i veckan.

Vidare ska det finnas utrymmen för att kunna lämna och förvara alla typer av förpackningsavfall, returpapper, smått elavfall, batterier och ljuskällor, textilavfall och grovavfall. Det finns ett viktigt pedagogiskt syfte att anordna källsortering just på skolor och förskolor. Det bör också finnas utrymmen för att förvara återbruksmaterial. Skyltning är fastighetsägarens ansvar och den ska vara tydlig för både den som lämnar avfall och den som hämtar det.

Verksamheter som drivs av kommunen ska följa de avtal som kommunen har tecknat centralt. Avtal finns för utplacering av kärl, containrar/komprimatorer för hämtning av bland annat förpackningsavfall, returpapper och elavfall. Observera dock att restavfall och matavfall alltid ska hämtas av den entreprenör som är upphandlad av Nacka vatten och avfall. Mer information om hur verksamheter ska hantera sitt avfall finns här.

www.nackavattenavfall.se/foretag

Utrymmen för avfallshantering ska utformas enligt Nacka vatten och avfalls tekniska handbok om avfall (www.nackavattenavfall.se/planeringbyggande). Bland annat ska hänsyn tas till: dragavstånd, vändmöjlighet för sopbil, maximal lutning på dragväg, dörrbredder till avfallsutrymmen och tillgängligheten för brukare och hämtpersonal (hårdgjord transportväg, tröskelfri entré till avfallsutrymme). Platsen för avfallsinsamling ska lämpligen vara i nära anslutning till skolans kök, till exempel i form av en komplementbyggnad. Platsen för angöring/avfallshämtning ska samnyttjas med platsen för varuleveranser, men hämtning av avfall får absolut inte ske från lastkaj utan ska ske från marknivå.

Det viktigaste vid val av placering och utformning av plats för hämtning av avfall är att den avskiljs från barns naturliga skolvägar och deras skolgård. Högst 10 meters dragavstånd ska beaktas. Vid behov av längre dragavstånd ska detta beslutas separat. Lösningar där backrörelser krävs ska undvikas av säkerhetsskäl och arbetsmiljökrav. I undantagsfall kan backrörelser accepteras om det av platsbrist inte går att få till annan lösning och staket används för att separera utrymmet från där barn vistas. Det här innebär att lastning/ lossning inte bör göras från huvudgata.

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 18 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

I tät stadsmiljö kan enda möjliga lösningen ibland vara att sophämtning sker från huvudgatan. I sådana fall är det viktigt att se till att det finns plats för sopkärl inom fastigheten för att inte riskera att gång/cykelvägar blockeras. Att ha angöring från gatan ställer högre krav på vinterunderhåll, sopning etc. för att kunna garantera en trafiksäker och god arbetsmiljö.

Utredna och valda lösningar ska redovisas på ritning med körspår för 10 och/eller 12 metersfordon.

Avfall Sverige har tagit fram ett hjälpmedel för att beräkna behovet av yta och antal kärl vid planering av avfallsutrymmen, se tabellen nedan.

Tabell: Volym av avfall vid dimensionering av avfallsutrymmen enligt Avfall Sveriges handbok för avfallsutrymmen¹

Avfallsfraktion	Skola Liter avfall per barn och vecka	Förskola Liter avfall per blöjbarn och vecka
Matavfall	2	2
Restavfall	5	15-20
Returpapper	3-5	1
Pappersförpackningar	1-2	1-2
Plastförpackningar	1	1
Metallförpackningar	0,5	0,5
Färgade glasförpackningar	Nära noll	Nära noll
Ofärgade glasförpackningar	0,5-1	0,5-1

Återbruksprojekt

Nacka vatten och avfall erbjuder idag skolor och förskolor i kommunen tillgång till giftfritt återbruksmaterial från kretsloppscentralerna i Nacka. Material går endast att hämta under bokningsbara tillfällen. Läs mer på www.nackavattenavfall.se/skola. Material som finns att tillgå är exempelvis böcker till utebibliotek, kastruller och husgeråd till ute kök samt tyg till segel. Efterfrågar ni något specifikt? Kontakta Nacka vatten och avfall.

Årligen samarbetar Nacka vatten och avfall med kommunens Skolgårdsprojekt. Här stöttar Nacka vatten och avfall med återbruksmaterial såsom en gammal diskbank för att t.ex. bygga ett utekök.

¹ Handbok för avfallsutrymmen – Riktlinjer för utformning av avfallsutrymmen vid ny- och ombyggnation. Avfall Sverige. 2018.
https://www.avfallsverige.se/fileadmin/user_upload/4_kunskapsbank/Handbok_avfallsutrymmen_2018.pdf

NACKA KOMMUN		ENHETEN FÖR FASTIGHETSFÖRVALTNING	
Generellt Utemiljöprogram förskola skola			Sida 19 (20)
Projektledare Suzanne Lagerqvist	Fastställt av: Kersti Hedqvist, enhetschef enheten för fastighetsförvaltning Helena Ekwall, enhetschef verksamhetsstöd Valfärd skola		Datum 2021-01-18

Relaterade dokument/ referensmaterial

Skollagen, 2010:800

Läroplanför förskola Lpfö 18, Skolverket

Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11, Skolverket

Barnkonventionen - UNICEF Sverige, lag i januari 2020

Bygg ikapp, 2020

Boverkets rapport 2020:24 Barnkonventionen i fysisk planering och stadsutveckling

Boverkets allmänna råd BFS 2015:1 FRI 1

Gör plats för barn och unga, Boverket 2015

Klassrum med himlen som tak, kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning

betyder för lärande i grundskolan, Faskunger, Szczepanski, Åkerblom, 2018

Ifous fokuserar skolmiljöer, forskningsrapport, Suzanne de Laval, 2019

Barnkonsekvensanalyser i stadsplanering, Rapporten på uppdrag av Boverket, Maria Nordström, SLU 2020

Lek och lys, ett dialogverktyg för kvalitetsförbättring av förskolegårdar, vägledning + matris

Ruth Boberg & Elsa Bergebo, examensarbete SLU, 2018

Lek på riktigt, om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer, Vinnova-projektet Digifys. Mimmi Beckman, Örebro kommun, 2018

Öppenhet och mångfald

*Vi har förtroende och respekt för människors kunskap
och egna förmåga - samt för deras vilja att ta ansvar*

